

บทที่ 5

เศรษฐกิจจีนสมัยสาธารณรัฐ (ในช่วง 1912 – 1949)

หลังจากที่ได้มีการปฏิวัติโค่นล้มราชวงศ์ชิงหรือแมนจูในปี 1911 แล้ว จีนก็ได้สถาปนาเป็นสาธารณรัฐขึ้นในปี 1912 โดยมี หยวน ซื่อไข่ เป็นประธานาธิบดีคนแรก แต่ความขัดแย้งทางการเมืองและอื่น ๆ ก็ยังคงมีอยู่ และหยวนเองก็ไม่ได้มีความจริงใจต่อระบอบใหม่ แต่มุ่งในอำนาจส่วนตัวยิ่งกว่า ทั้งยังพยายามรื้อฟื้นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ขึ้นมาใหม่ แต่ไม่สำเร็จเนื่องจากหยวนได้สิ้นชีวิตในปี 1916 จีนก็เข้าสู่ยุคของการแตกแยกเกิดเป็นระบบขุนศึกต่าง ๆ ขึ้น สภาพการแตกแยกนี้มีมาจนถึงปี 1928 เจียงไคเช็คจึงสามารถรวมจีนได้ และในช่วงที่เรียกว่ายุคขุนศึกนี้ แนวความคิดในลัทธิคอมมิวนิสต์ก็ได้เริ่มถือกำเนิดขึ้นในจีน ทั้งนี้ เพื่อใช้เป็นยารักษาความเสื่อมโทรมของจีน

1. เศรษฐกิจสมัยขุนศึก (Period of Warlordism, 1916-1928)

หลังจากหยวนซื่อไข่ถึงแก่กรรมในปี 1916 แล้ว จากการเสื่อมอำนาจทางการเมืองของส่วนกลาง ได้ทำให้เกิดระบอบขุนศึกขึ้น พวกขุนศึกต่าง ๆ ต่างพากันแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ให้แก่ตนเอง ในระหว่างปี 1916 – 1928 ซึ่งจีนมีการแตกแยกนี้ มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของจีนเป็นอย่างมาก

1.1 ผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยทั่วไป

สงครามในระหว่างพวกขุนศึกทั้งหลายและความวุ่นวายภายในประเทศ เป็นผลให้การเกษตรถูกทำลาย พืชผลได้รับความเสียหายอย่างหนัก ชาวนาถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารหรือทำงานอย่างอื่น สัตว์เลี้ยงและยานพาหนะที่ใช้ในการเพาะปลูกต่าง ๆ ถูกยึด อันตรายจากโจรผู้ร้ายมีมากขึ้น และที่สำคัญการปลูกฝิ่นซึ่งเกือบจะหมดสิ้นไปเมื่อถึงปี 1916 ปรากฏว่าพวกขุนศึกต่าง ๆ ได้ขยายการปลูกฝิ่นมากขึ้นเพื่อหารายได้ ในช่วง 1914 – 1918 พื้นที่เพาะปลูกฝิ่นมีเพียง 3 % ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด แต่เมื่อถึงช่วงปี 1929 – 1933 พื้นที่ปลูกฝิ่นได้เพิ่มขึ้นเป็น 20 % จึงทำให้พื้นที่การเพาะปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารลดลง ผลที่ตามมาประการ

หนึ่งต่อการเพาะปลูกภายใต้ขุนศึกทั้งหลายก็คือ ในปี 1929 เกิดภาวะข้าวขาดแคลนแพงขึ้นในมณฑลทางเหนือและภาคกลางของจีน

นอกจากการเกษตรแล้วการค้าก็ถูกกระทบกระเทือน เนื่องจากสมัยขุนศึกมีการเรียกเก็บภาษีนานาชนิดและไม่มีการควบคุมใดๆ ทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังมีการยึดและปล้นสินค้าโดยกองทหารและกองโจร เป็นต้น เป็นเหตุให้การค้าต้องหยุดชะงักและประสบความยากลำบาก ฉะนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงนี้ประสบกับอุปสรรคและถูกขัดขวางจากภาวะสงครามในระหว่างขุนศึกต่าง ๆ

1.2 การพัฒนาอุตสาหกรรมและการค้าในเมืองท่าสนธิสัญญา

แม้ว่าภาวะขุนศึกได้มีผลทำให้การพัฒนาโดยทั่วไปประสบความลำบาก แต่เมื่อพิจารณาถึงการพัฒนาโดยเฉพาะในด้านอุตสาหกรรมและการค้าในเมืองใหญ่ ๆ เช่นในเมืองท่าสนธิสัญญาก็มีความเจริญก้าวหน้า ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้เป็นพยานถึงการเสื่อมลงอย่างรวดเร็วของจักรวรรดินิยมตะวันตกในจีน สงครามได้มีผลเปลี่ยนแปลงการค้าและอุตสาหกรรมของยุโรปและเอเชียซึ่งได้ช่วยสร้างโอกาสทองให้แก่อุตสาหกรรมและการค้าของจีนด้วยการขยายตัวอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ทั้งนี้ เพราะในช่วงระหว่างและหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 การนำเข้าสินค้าตะวันตกเข้ามาในจีนลดลง ระหว่าง 1913 - 1918 การนำเข้าสินค้าอังกฤษลดลงจาก 96 ล้านเทลเป็น 49 ล้านเทล การนำเข้าจากฝรั่งเศสลดลงจาก 5.2 ล้านเป็น 1.5 ล้านเทล การนำเข้าจากเยอรมันลดลงจาก 28 ล้านเทลเป็นศูนย์ และทำให้การค้าต่างประเทศของจีนลดการขาดดุลลงจาก 166 ล้านเทลในปี 1913 เป็น 16 ล้านในปี 1919 ในขณะที่เดียวกันการส่งออกใหม่ได้เพิ่มขึ้นจาก 87,517 tan (1 tan = 133 $\frac{1}{3}$ ปอนด์) ในปี 1914 เป็น 131,506 tan (Immanuel C.Y. Hsu, 1970, p. 583.) สงครามในยุโรปช่วยทำให้การพาณิชย์และอุตสาหกรรมพื้นบ้านในเมืองใหญ่เจริญขึ้นเพราะการแข่งขันน้อยลง ดังนั้น นักวิสาหกิจในจีนทั้งชาวจีนและญี่ปุ่นจึงฉวยโอกาสนี้ขยายกิจการของตนออกไป อุตสาหกรรมและการพาณิชย์ได้ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาการทอผ้า โรงทำแป้ง ไหม ไม้ขีดไฟ ซีเมนต์ บุหรี่ ธนาคารสมัยใหม่และบริษัทร่วมทุน เป็นต้น ตัวอย่างเช่น บริษัทสิ่งทอได้เพิ่มขึ้นจาก 22 ในปี 1911 เป็น 54 แห่งในปี 1919 และ 109 บริษัทในปี 1921 โรงทำแป้งจาก 67 โรงงานในปี 1916 เป็น 86 โรงงานในปี 1918 ธนาคารสมัยใหม่เพิ่มจาก 7 ในปี 1911 เป็น 131 เมื่อถึงปี 1923 เรียกไฟฟ้าจาก 893 (รวมบรรทุกทั้งหมด 141,024 ตัน) ในปี 1913 เป็น 2,027 ตัน (236,622 ตัน) ในปี 1918 การผลิตถ่านหินเพิ่มจาก 12.8 ล้านตันในปี 1913 เป็น 20.1 ล้านตันในปี 1919 และเหล็กจาก 1 ล้านตันในปี 1914 เป็น 1.8 ล้านตันในปี 1918 เป็นต้น (Immanuel C.Y. Hsu,

1970, pp. 583-584.) ความเจริญทางอุตสาหกรรมและการค้าส่วนใหญ่ ในยุคขุนศึกจึงเกิดขึ้น
ในบริเวณเมืองท่าสนธิสัญญา เพราะได้รับความคุ้มครองจากระบบสนธิสัญญา

1.3 องค์ประกอบของการพัฒนาอุตสาหกรรมและการค้า

อาจกล่าวได้ว่าองค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาได้แก่ผู้ประกอบการหรือชนชั้น
พ่อค้า เงินทุน และแรงงาน (เพ็ชรี สุมิตรและคณะ, เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 3, 2521,
หน้า 828 – 830. และ Fairbank and Reischauer, 1978, pp. 428-430.)

1.3.1 **ชนชั้นพ่อค้าใหม่และชนชั้นกัมประโดร์ (Compradore) :** ชนชั้น
พ่อค้าใหม่เป็นพวกที่ค่อนข้างเป็นอิสระ ถูกควบคุมจากทางการน้อยและอยู่นอกระบบสมาคม
การค้าโบราณและได้เจริญมานานแล้ว ตามความจริงรัฐบาลก็มีนโยบายส่งเสริมมาตั้งแต่ปี
1901 รัฐบาลไม่ได้มองพวกนักอุตสาหกรรมและพ่อค้าในฐานะผู้ถูกสงสัยอีกต่อไป และไม่ห้าม
ในการที่จะก่อตั้งเป็นกลุ่มเอกชน (private "cliques") และสมาคมต่าง ๆ นักปราชญ์ที่เปลี่ยน
มาเป็นนักอุตสาหกรรมเช่น จางเจียน (Chang Chien) ในฐานะเป็นรัฐมนตรีเกษตรและอุตสาหกรรม
ได้ประกาศข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนและปกป้องการพัฒนาอุตสาหกรรมและการพาณิชย์
ได้มีการร่วมมือกันจัดตั้งองค์การของเอกชนหลายองค์การในปี 1912 เช่น สมาคมพัฒนา
อุตสาหกรรมของจีน (The Chinese Industrial Development Association) สมาคมวิสาหกิจจีน
(The Chinese Enterprise Society) องค์การพัฒนาอุตสาหกรรมและการพาณิชย์ของมณฑล
หลายองค์การ และพวกพ่อค้าใหม่เหล่านี้ได้รวมกันโดยจัดตั้งเป็นหอการค้า (Chamber of com-
merce) ขึ้นมากกว่า 1,000 แห่ง มีสมาชิกมากกว่า 200,000 คน และผลประโยชน์ส่วนตัว
ได้รับการอุปถัมภ์อย่างเป็นทางการและตามกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตาม วิสาหกิจขนาดใหญ่
ส่วนมากก็ยังคงเป็นของบริษัทต่างชาติ ซึ่งส่วนมากเป็นบริษัทอังกฤษ นอกจากนี้ก็มีบริษัท
อเมริกัน (โดยเฉพาะในเซี่ยงไฮ้) และมีบริษัทเยอรมันอยู่บ้าง (ในซ่านตงจนถึงปี 1915)
ตัวอย่างเช่น ในกรณีของสินค้าบริโภคนั้น จากการที่จีนขาดแหล่งน้ำมันปิโตรเลียม ได้เปิด
โอกาสเต็มที่ให้แก่บริษัทต่างชาติส่งน้ำมันก๊าดและน้ำมันเชื้อเพลิงเข้ามาขายเพื่อแข่งขันกับ
ถ่านหิน สินค้าเหล่านี้อยู่ในมือของสาขาบริษัทสแตนดาร์ด ออยล์ (Standard Oil Subsidiaries)
และบริษัทเอเชียติก ปิโตรเลียม (The Asiatic Petroleum Company หรือ A.P.C.) ซึ่งเป็นสาขา
ของเครือบริษัทของอังกฤษและดัตช์คือ Royal Dutch-Shell ซึ่งตั้งขึ้นในปี 1907 นอกจากนี้
จากการที่ต้องนำเข้าเส้นด้ายและต่อมาคือสินค้าผ้าเข้ามาติดต่อกันเป็นเวลานาน จึงได้ไป
กระตุ้นให้มีการปลูกฝ้าย เพื่อป้อนโรงงานทอผ้าของอังกฤษ จีน และญี่ปุ่นในจีน ขณะเดียวกัน
ก็มีการพัฒนาตลาดบุหรี่ขึ้นเป็นครั้งแรกโดยเครือของบริษัทที่ตั้งอยู่ในลอนดอน ซึ่งจัดตั้งขึ้น

โดยชาวอเมริกันคือ บริษัท British-American Tobacco Company (B.A.T.) ในปี 1902 ซึ่งในเวลาต่อมาได้ให้ผู้ปลูกใบยาสูบในภาคเหนือของจีนกู้ยืมเมล็ดพันธุ์และเงินทุนโดยผ่านพวก กัมประโดร์ บริษัทนี้ยังได้จัดตั้งศูนย์รวบรวมใบยาและโรงบ่มจันทวีไป เพื่อป้อนใบยาสูบจีนให้แก่โรงงานทำบุหรี่ยักษ์ใหญ่ 6 แห่งของบริษัท B.A.T. แต่ต่อมาไม่นานบริษัทของจีนคือ บริษัท Nanyang Brothers ซึ่งตั้งขึ้นในปี 1905 ก็เริ่มเข้ามาแข่งขัน

นอกจากพ่อค้าใหม่แล้วตั้งแต่ปี 1914 ได้เริ่มปรากฏมีชาวจีนชนชั้นนักบริหารและนักวิสาหกิจสมัยใหม่ขึ้น เรียกว่าชนชั้นกัมประโดร์ บุคคลเหล่านี้ได้รับการฝึกฝนและมีประสบการณ์จากโรงเรียนสอนศาสนา และโรงเรียนอื่นๆ ซึ่งมีหลักสูตรจีนผสมตะวันตก จากบริการเก็บภาษีศุลกากรทางเรือ จากองค์การไปรษณีย์ (ซึ่งแยกออกจากบริการเก็บภาษีศุลกากรในปี 1911 และเมื่อถึงปี 1911 ก็มีลูกจ้างเป็นชาวต่างประเทศ 100 คน และเป็นชาวจีน 27,000 คน) นอกจากนี้ยังได้ประสบการณ์จากการทำงานในสายการเดินเรือรถไฟ โรงงานร้านค้า และในการค้าทั่วไปของบริษัทเก่าๆ ของต่างชาติในเมืองท่าสนธิสัญญา เช่น บริษัท จาร์ติน แมทธีสัน หรือบริษัทบัทเทอร์ฟิลด์แอนด์สวอยล์ หรือมีฉะนั้นก็ได้ประสบการณ์จากบริษัทที่ดำเนินกิจการเฉพาะอย่างเช่น บริษัท A.P.C. และ B.A.T. เป็นต้น ชนชั้นกัมประโดร์ได้เรียนรู้วิธีการบริหารธุรกิจสมัยใหม่จากการเข้าไปเกี่ยวข้องกับต่างชาติ ดังนั้น พวกเขาจึงได้รับความชำนาญและประสบการณ์ที่จำเป็นต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และได้โอกาสจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ด้วยเหตุนี้กลุ่มพ่อค้าใหม่และชนชั้นกัมประโดร์จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาอย่างยิ่ง

1.3.2 เงินทุน : องค์ประกอบที่สำคัญยิ่งอีกอย่างหนึ่งคือการสะสมทุน ในช่วงนี้ได้มีการสะสมทุนของชาวจีนทั้งในชุมชนโพ้นทะเล ในฮ่องกง และในเมืองท่าสนธิสัญญา ผู้ที่มีบทบาทในการจัดการเงินทุนเหล่านี้คือธนาคารจีนสมัยใหม่ ซึ่งบางธนาคารก็เจริญขึ้นภายใต้การอุปถัมภ์ของรัฐบาล เช่นธนาคารกมณาคมและธนาคารแห่งประเทศจีน ซึ่งตั้งในปี 1907 และในปี 1913 ตามลำดับ บางธนาคารเจริญขึ้นในฐานะเป็นกิจการของเอกชนเช่นธนาคารเซี่ยงไฮ้พาณิชย์และออมสินในปี 1915 และธนาคารแห่งกิงเจิงในปี 1917 ธนาคารจีนสมัยใหม่ซึ่งเพิ่มจำนวนจาก 17 ธนาคารในปี 1914 เป็น 102 ธนาคารในปี 1926 ได้ทำให้ธนาคารแบบเก่าในมณฑลชานซีต้องเลิกกิจการ อย่างไรก็ตาม ก็มีปัจจัยหลายอย่างที่ยังไปถ่วงความเจริญของการสะสมทุน ทางเลือกอีกทางหนึ่งนอกเหนือไปจากการลงทุนที่จะเพิ่มผลผลิตแล้วก็คือ การให้เงินกู้แบบเก่าซึ่งยังคงให้ดอกเบี้ยร้อยละ 12 หรือกว่านั้นต่อไป ส่วนในตะวันตกนั้นให้ดอกเบี้ยต่ำกว่ามาก ความพยายามที่จะปฏิรูปเงินตราและสร้างความเป็น

เอกภาพ โดยการขจัดหน่วยเงินตราแบบเก่ายังไม่บรรลุผล แม้ว่าจะได้มีการใช้ดอลลาร์เงินจาก
โรงพยาบาลของรัฐบาลกันแพร่หลายในสมัยหยวนซื่อไจ้ก็ตาม

1.3.3 แรงงานราคาถูกลง : องค์ประกอบอีกประการคือแรงงานราคาถูกลงที่
ดึงดูดไปในเมือง จากการที่เมืองต่าง ๆ ตามชุมทางรถไฟ เช่น จินนาน ซูโจว และเจิ้งโจว เป็นต้น
ได้ขยายตัวออกไป ทำให้ความต้องการแรงงานราคาถูกลงมีเพิ่มมากขึ้น เพื่อทำงานในโรงงาน
ไม้ขีดไฟ แป้งสาลี อาหารกระป๋อง ปูนซีเมนต์ ฝ้ายกระสอบฝ้าย เล็กโกบยาสูบ เป็นต้น จากการ
ที่โอกาสรับจ้างในเมือง เช่น ในเซี่ยงไฮ้ เทียนสิน และฮั่นเค้า เป็นต้น มีมากขึ้นและชานา
ต้องการหนีจากสภาพจำใจในชนบท จากการถูกเรียกเก็บภาษีอย่างหนัก และจากการเกณฑ์
ทหารโดยพวกขุนศึก รวมทั้งจากการเพิ่มขึ้นของประชากรและภัยธรรมชาติ ทำให้แรงงานใน
ชนบทได้หลั่งไหลเข้ามาเป็นแรงงานราคาถูกลงในเมือง คือเป็นกรรมกรในโรงงานต่าง ๆ ดังนั้น
คนงานตามโรงงานที่เป็นชนชั้นกรรมาชีพอย่างแท้จริงก็เริ่มทวีจำนวนขึ้นอย่างช้า ๆ เมื่อถึงปี
1919 มีแรงงานเหล่านี้ประมาณ 1.5 ล้านคน แต่อย่างไรก็ตาม สภาพการทำงานตามโรงงาน
ที่เลวร้ายก็มีมากพอ ๆ กับแรงงานที่มีอยู่อย่างไม่รู้จักหมด มีการทำงานวันละ 12 ชั่วโมงและ
ตลอดทั้ง 7 วันในสัปดาห์ โดยมีวันหยุดนักขัตฤกษ์น้อยมาก ชานาที่ไม่ชำนาญงานได้ค่าจ้าง
ตามจำนวนที่ผลิต และมีอัตราเปลี่ยนตัวคนงานสูงมาก มีการใช้แรงงานเด็กด้วย สภาพการ
ทำงานในโรงงานไม่มีการควบคุมอันตรายที่อาจเกิดต่อร่างกายและสุขภาพ มีการขัดแย้งกัน
ระหว่างนายหน้าหากรรมกรที่เป็นชาวจีนและผู้จัดการชาวต่างชาติกับหัวหน้าคนงาน และ
ค่าจ้างแรงงานก็ต่ำ ซึ่งทำให้ผู้ใหญ่ทุกคนในครอบครัวต้องทำงาน ซึ่งสภาพการณ์นี้มีผลลั
กดันให้เกิดขบวนการกรรมกรจีนขึ้น นั่นคือ ขบวนการกรรมกรสมัยใหม่จะต้องมีการรวมกำลัง
กรรมกรในรูปแบบใหม่ อย่างไรก็ตาม อาจจะสรุปได้ว่าแรงงานราคาถูกลงก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ
ต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและการค้าในเมืองใหญ่ ๆ ในยุคขุนศึก

1.4 การก่อตั้งขบวนการกรรมกรสมัยใหม่

เมื่ออุตสาหกรรมสมัยใหม่เจริญขึ้น จากสภาพการถูกกดขี่ของแรงงาน ทำให้มี
การเริ่มก่อตั้งสมาคมหรือชมรมสวัสดิการคนงานขึ้น ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในหมู่คนงานเหมืองแร่
หรือคนงานรถไฟ ถึงแม้ว่าสภาพแรงงานที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในขณะนั้นเป็นของกะลาสี
ชาวจีนในกิจการเดินเรือระหว่างประเทศ ซึ่งตั้งขึ้นหลังปี 1914 ก็ตาม ในช่วงปี 1895 - 1918
ได้มีการนัดหยุดงานประมาณ 150 ครั้ง ส่วนใหญ่เป็นการประท้วงทางเศรษฐกิจ เนื่องจากไม่
มีการวางแผนและการจัดการที่ดีส่วนใหญ่จึงไม่ประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตาม การนัดหยุดงาน
ที่แพร่หลายก็ดำเนินต่อไปในช่วง 1919 - 1921 โดยมีการจัดการและประสบความสำเร็จดีกว่า
ที่เคยเป็นมา ต้นทศวรรษ 1920 ปรากฏว่าพวกคอมมิวนิสต์เริ่มนำหน้าในการปฏิรูปความเลว

ร้ายต่าง ๆ ที่กดขี่ชนชั้นกรรมกรในโรงงาน และได้ใช้กรรมกรเพื่อดำเนินการทางการเมือง พวกคอมมิวนิสต์ได้จัดประชุมองค์การแรงงานทั้งประเทศขึ้นเป็นครั้งแรกที่กวางตุ้งในเดือนพฤษภาคม 1922 โดยมีเป้าหมายทางการเมืองแต่ก็ไม่ได้ผลมากนัก อย่างไรก็ตาม การรวมหน่วยและการประสานงานกันของขบวนการกรรมกรสมัยใหม่ในการปฏิวัตินั้น โดยทั่วไปแล้วมีขึ้นหลังจากที่มีการตั้งแนวร่วมแล้วในปี 1924

มาถึงปี 1925 พวกมหาอำนาจยังคงใช้อิทธิพลของตนที่มีอยู่ในจีน เช่น ดินแดนเช่าในกวางตุ้งของญี่ปุ่น และทางรถไฟสายแมนจูเรียนั้น คุมแมนจูเรียได้อยู่ ทางรถไฟสายแมนจูเรียได้และบริษัทเหมืองแร่ไคหลานซึ่งเป็นของอังกฤษ ก็ยังเป็นผู้ควบคุมเหมืองถ่านหินที่ใหญ่ที่สุดของจีน เขตเช่าในเทียนสินก็ยังคงอยู่ใต้ปกครองของอังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และอิตาลีอยู่ เชียงไฮ้เกือบทั้งเมืองอยู่ใต้ปกครองของชาวต่างชาติผู้เสียค่าธรรมเนียม (ส่วนใหญ่เป็นชาวอังกฤษ) โดยการเป็นสมาชิกสภาเทศบาลเซียงไฮ้ การค้าของจีนภาคใต้อยู่ภายใต้ฮ่องกงเป็นส่วนใหญ่ ชาวต่างชาติยังคงดำรงตำแหน่งสูงสุดในบริการเก็บภาษีศุลกากรทางเรือ องค์การภาษีเกลือและองค์การไปรษณีย์ รายได้จากองค์การเหล่านี้ถูกนำไปชำระหนี้ต่างประเทศเป็นสำคัญ บริษัทเดินเรือที่เดินล่องจากหนานไต้ไปยังเสฉวน อุตสาหกรรมสมัยใหม่จำนวนมากก็ยังเป็นของชาวต่างชาติ (เพ็ชรี สุมิตร และคณะ, **เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 3**, 2521, หน้า 860 – 861)

ค.ศ. 1925 เป็นต้นมา นักอุตสาหกรรมชาวจีนก็พร้อมที่จะต่อต้านระบบจักรวรรดินิยม เนื่องจากถูกแข่งขันจากต่างชาติในเมืองท่าสนธิสัญญา ดังนั้น การรวมกำลังและนัดหยุดงานมีมากขึ้น ในขณะเดียวกันพวกพ่อค้าซึ่งเป็นสมาชิกหอการค้าทั่วไปของจีนก็ประท้วงกฎข้อบังคับและการเก็บภาษีโดยไม่มีผู้แทนโดยสภาเทศบาลเซียงไฮ้ และเมื่อตำรวจของสภาเทศบาลที่มีชาวอังกฤษเป็นผู้บังคับบัญชา ได้ฆ่าผู้ก่อการประท้วงในวันที่ 30 พฤษภาคม ก็เกิดขบวนการโดยชนชั้นต่าง ๆ ทั่วประเทศ ซึ่งเรียกว่า “ขบวนการวันที่ 30 พฤษภาคม” ทำการประท้วง นัดหยุดงาน นัดหยุดซื้อขายและต่อต้านจักรวรรดินิยมอย่างรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวันที่ 23 มิถุนายน ได้มีการประท้วงและเกิดการปะทะกันขึ้น และนำไปสู่การนัดหยุดงานและหยุดซื้อขายครั้งใหญ่กับฮ่องกงเป็นเวลาถึง 15 เดือน ทำให้การค้าของอังกฤษในจีนภาคใต้ต้องหยุดชะงัก

การสนับสนุนขบวนการวันที่ 30 พฤษภาคม 1925 จากประชาชนทั่วประเทศ เป็นการเริ่มต้นช่วงการปฏิวัติของคณะชาติที่มีอิทธิพลมากที่สุด และในปี 1928 เจียงไคเช็คก็สามารถรวมจีนได้เป็นปึกแผ่นแม้จะไม่มั่นคงนัก

2. เศรษฐกิจในสมัยรัฐบาลนานกิง (1928 – 1937)

หลังจากที่จีนได้ตกอยู่ในยุคขุนศึกในระหว่างปี 1916 – 1928 เป็นเวลา 12 ปี เจียงไคเช็คผู้นำพรรคก๊กมินตั๋งก็สามารถรวมจีนเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างชั่วคราวและผิวเผินในปี 1928 เป็นเวลา 10 ปี ช่วงที่พรรคก๊กมินตั๋งเป็นรัฐบาลที่นานกิงจัดได้ว่าเป็นรัฐบาลที่มีอิสระกว่ารัฐบาลที่แล้ว ๆ มา กล่าวคือ สามารถควบคุมอำนาจบริหารส่วนกลางได้

ในด้านเศรษฐกิจในช่วง 10 ปีนี้ ตัวแบบการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นอาศัยแบบจากประเทศซึ่งเป็นแบบรวมอำนาจเด็ดขาดพอสมควร อาทิ เยอรมัน สหภาพโซเวียต และญี่ปุ่น แต่อย่างไรก็ตาม การที่รัฐบาลนานกิงจะสามารถระดมทรัพยากรของชาติได้เท่าเทียมกับประเทศเหล่านี้เป็นการยาก แต่กระนั้นรัฐบาลก็พยายามที่จะให้มีการทำงานประมาท และการตรวจเงินแผ่นดินที่มีประสิทธิภาพ แต่เนื่องจากรัฐบาลไม่สามารถควบคุมฝ่ายทหารได้ ดังนั้น รัฐบาลจึงไม่อาจควบคุมการเงินได้เพียงพอที่จะดำเนินโครงการพัฒนาได้ แต่จากความช่วยเหลือทางเทคนิคของสันนิบาตชาติ ทำให้รัฐบาลนานกิงได้จัดตั้งสภาเศรษฐกิจแห่งชาติในปี 1933 ซึ่งพยายามที่จะริเริ่มและประสานงานในการพัฒนา และในปีนั้นรัฐบาลก็ได้มีการใช้แผน 4 ปีในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะได้มีการฟื้นฟูอุตสาหกรรมในบริเวณลุ่มแม่น้ำแยงซี มีการจัดตั้งโรงงานในบริเวณมณฑลชานเกียง และนับตั้งแต่ปี 1938 เป็นต้นมา อุตสาหกรรมเบงชนิดเช่น สิ่งทอก็เริ่มเฟื่องฟูขึ้น (เพ็ชร สุมิตร, 2518, หน้า 229) รวมทั้งในปี 1930 รัฐบาลยังได้ออกกฎหมายปฏิรูปที่ดินเพื่อจัดระเบียบที่ดินในเขตต่าง ๆ นอกจากนั้น รัฐบาลยังมีโครงการให้ความช่วยเหลือทางการเกษตร มีการจัดตั้งสหกรณ์ ตั้งธนาคารขึ้นเพื่อช่วยเหลือกิจการเหล่านี้ เป็นต้น

ในช่วงที่รัฐบาลนานกิงปกครอง รัฐบาลก็พยายามแก้ไขปรับปรุงเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งก็ประสบความสำเร็จบ้างในสาขาการเงิน การคมนาคม การพัฒนาอุตสาหกรรม เป็นต้น แต่ในทางตรงข้ามรัฐบาลก็ได้ละเลยพื้นฐานที่จำเป็นอย่างยิ่งของการปฏิรูปเศรษฐกิจและสังคม และดำเนินนโยบายทางการคลังแบบขาดดุลที่ไม่รับผิดชอบ ซึ่งทั้ง 2 ประการนี้ได้แสดงถึงความผิดพลาดอย่างยิ่งของรัฐบาลนานกิง

2.1 การปฏิรูปการเงิน (Financial Reform)

เนื่องจากการเงินเป็นความต้องการเร่งด่วนของรัฐบาลในการพัฒนาเศรษฐกิจ ฉะนั้น นโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจึงได้พุ่งเล็งมาขังเรื่องนี้ ความสำเร็จที่สำคัญคือการใช้เงินดอลลาร์จีนที่เรียกว่าเงินหยวนแทนเงินเทลที่ใช้อยู่เดิม และต่อมาคือการนำเอาเงินกระดาษที่เรียกว่า fa-pi มาใช้ในฐานะเงินที่ใช้ตามกฎหมาย ถึงแม้ว่าดอลลาร์เงินได้ถูกนำมาใช้ในปี 1914 ในฐานะเป็นหน่วยเงินตราพื้นฐาน แต่เงินเทลก็ยังคงมีใช้ในการซื้อขายด้าน

การค้า และการใช้สื่อกลางในการแลกเปลี่ยน 2 ชนิด ก่อให้เกิดความสับสนเพราะอัตราแลกเปลี่ยนต่างกันในแต่ละสถานที่และฤดูกาล ดังนั้นในวันที่ 4 เมษายน 1933 รัฐบาลจึงได้ยกเลิกเงินเทลอย่างเด็ดขาด และแทนที่ด้วยดอลลาร์เงิน ในอัตราแลกเปลี่ยน 0.715 เทลต่อ 1 ดอลลาร์จากการปฏิรูปดังกล่าวนี้ได้นำเอาส่วนของเศรษฐกิจที่เป็นแบบสมัยใหม่และเงินทุนของส่วนนี้เข้ามาอยู่ใต้อิทธิพลของนโยบายการเงินของรัฐบาลมากขึ้น ด้วยวิธีนี้รัฐบาลจึงสามารถเข้าควบคุมการกู้เงินได้มากขึ้น

การปฏิรูปนี้ใช้ไปไม่ได้นานก็เกิดปัญหาคือมูลค่าโลหะเงินในตลาดโลกเพิ่มขึ้นอย่างมาก สาเหตุประการหนึ่งเนื่องจากในปี 1934 สหรัฐอเมริกาได้มีโครงการซื้อโลหะเงินแท่งเข้าประเทศ ทำให้โลหะเงินไหลออกนอกประเทศจีนอย่างรวดเร็ว เป็นการบ่อนทำลายรากฐานของระบบเงินตราใหม่อย่างมาก รัฐบาลจึงเพิ่มภาษีการส่งออกโลหะเงินในวันที่ 15 ตุลาคม 1934 แต่ไม่สำเร็จในการหยุดยั้งการไหลออก และจริงๆ แล้วยิ่งช่วยส่งเสริมการลักลอบการนำโลหะเงินออกนอกประเทศ การไหลออกที่ดำเนินอยู่ต่อไปเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ภาวะเงินเฟ้อ อัตราดอกเบี้ยสูง การลดลงในตลาดหุ้นและการล้มละลายของวิสาหกิจ เป็นต้น ดังนั้นด้วยความช่วยเหลือของผู้เชี่ยวชาญการเงินชาวอังกฤษคือ เฟรเดอริก เลออส (Frederick Leith-Ross) ในวันที่ 3 พฤศจิกายน 1935 รัฐบาลจึงได้ดำเนินการปฏิรูปการเงิน โดยการโอนโลหะเงินและเหรียญเงินเก่าทั้งหมดมาเป็นของรัฐ และนำเอาเงินกระดาษใหม่ที่เรียกว่า ฟาฟิ มาใช้ ซึ่งเป็นเงินที่ออกโดยธนาคารทั้ง 4 ของรัฐ โดยมีโลหะเงินสำรอง 25 % ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ 1936 ก็ได้ออกเงินเหรียญเงินในราคา 5, 10 และ 20 เซ็นต์ รวมทั้งเหรียญทองแดงราคา $\frac{1}{2}$ และ 1 เซ็นต์ใช้ในระบบหมุนเวียนเพื่อเสริมเงินกระดาษ โดยการสนับสนุนของอังกฤษและสหรัฐอเมริกา การปฏิรูปครั้งนี้ทำให้รัฐบาลสามารถนำเงินทุนสำรองของทั้งหมดที่ใช้ค่าจุนชนบัตรมารวมกันได้ และสามารถควบคุมเงินทุนสำรองได้ด้วย จากนั้น รัฐบาลก็สามารถที่จะค่อยๆ เปลี่ยนเงินทุนสำรองเหล่านี้ จากรูปเหรียญเงินไปเป็นเงินตราต่างประเทศได้ จุดมุ่งหมายของรัฐบาลก็คือการเข้าควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ สร้างค่าของเงินจีนให้มั่นคงในตลาดต่างประเทศ และสร้างระบบการธนาคารที่เป็นอิสระจากมหาอำนาจตะวันตก ดังนั้น ชนบัตรของธนาคารของรัฐทั้ง 4 จึงเข้าแทนที่เหรียญเงินและชนบัตรอื่นๆ มาในปี 1936 - 1937 ก็ยังไม่เกิดภาวะเงินเฟ้อ จากการปฏิรูปเงินตราทำให้ฐานะการเงินมั่นคงมากขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์แก่วงการธุรกิจมากกว่าโครงการเศรษฐกิจในด้านอื่นๆ

สำหรับธนาคารทั้ง 4 ของรัฐที่ใหญ่ที่สุดคือ ธนาคารกลาง (The Central Bank) ซึ่งมีทุน 100 ล้านดอลลาร์จีนในปี 1934 (ทุนแรกเริ่มดำเนินการคือ 20 ล้านเหรียญจีนในปี 1928) ธนาคารนี้เดิมพวกก๊กมินตั๋งได้จัดตั้งขึ้นที่กวางตุ้งในปี 1924 เพื่อหาเงินมาทำการปฏิวัติโดยมีทิวี่ สู้ เป็นผู้จัดการ และในปี 1928 ก็ได้จัดตั้งธนาคารนี้ขึ้นใหม่ในเซี่ยงไฮ้และได้กำหนดให้เป็นธนาคารที่มีหน้าที่รักษาเสถียรภาพของระบบเงินตราและเป็นคลังของรัฐและออกธนบัตร

ธนาคารแห่งประเทศไทย (The Bank of China) ซึ่งมีเงินทุน 40 ล้านดอลลาร์จีน มีหน้าที่โดยตรงในเรื่องการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ **ธนาคารคมนาคม** (The Bank of Communication) ซึ่งตั้งมาตั้งแต่ปี 1907 ได้มีการจัดองค์กรใหม่เช่นกัน ธนาคารนี้มีเงินทุน 20 ล้านดอลลาร์จีน ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ช่วยเหลือวิสาหกิจและอุตสาหกรรมภายในประเทศและการขนส่ง และ**ธนาคารกสิกรแห่งประเทศไทย** (The Farmers' Bank of China) ซึ่งมีเงินทุน 50 ล้านดอลลาร์จีน มีหน้าที่จัดการในเรื่องสินเชื่อการเกษตรและการจำนองที่ดิน ธนาคารทั้ง 3 ธนาคารแรกได้รับอำนาจซื้อและขายเงินตราต่างประเทศในจำนวนไม่จำกัด เพื่อที่จะรักษาเสถียรภาพอัตราแลกเปลี่ยน ดังนั้น จึงเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์จีนที่การแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศถูกควบคุมโดยธนาคารของรัฐบาล และมาในปี 1935 ธนาคารทั้ง 4 ก็มีบทบาทสำคัญที่สุด โดยมีเงินทุนและเงินสำรอง 2 ใน 5 และเงินฝากมากกว่าครึ่งหนึ่งของธนาคารจีนสมัยใหม่ทั้งหมด

2.2 เอกราชทางด้านภาษีศุลกากร (Tariff Autonomy)

ภาษีศุลกากรคงที่ในอัตรา 5 % ตามราคายังคงเป็นสิ่งหลงเหลืออยู่ซึ่งแสดงถึงการเป็นกึ่งอาณานิคมของจีน และเป็นสิ่งสำคัญที่กระตุ้นสามัญสำนึกในความรักชาติของคนจีนมากขึ้น ดังนั้น การพยายามยกเลิกข้อจำกัดด้านภาษีศุลกากรจึงเป็นเป้าหมายที่สำคัญของรัฐบาลนานกิง ก่อนนี้ในวันที่ 20 กรกฎาคม 1927 จีนก็ได้ประกาศความเป็นเอกราชด้านศุลกากรตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน โดยอัตราภาษีใหม่เรียกเก็บโดยทั่วไป 7.5 % ตามราคาสำหรับสินค้าธรรมดา 13 - 25 % สำหรับสินค้าฟุ่มเฟือย และ 57.5 % สำหรับยาสูบและเครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์ ในเวลาเดียวกันก็พยายามยกเลิกภาษีที่ดินและรายการภาษีอื่นๆ แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากความไม่แน่นอนในทางการเมืองในเดือนสิงหาคม 1927 ทำให้มหาอำนาจได้ขัดขวางการใช้ภาษีอัตราใหม่และรัฐบาลก็ไม่สามารถบีบบังคับได้

หลังจากที่พรรคก๊กมินตั๋งได้เป็นรัฐบาลที่นานกิงด้วยการสนับสนุนโดยลัทธิชาตินิยมที่แพร่หลายมากขึ้นในหมู่ชาวจีน ดังนั้น ในวันที่ 7 กรกฎาคม 1928 รัฐบาลได้ประกาศหลักการที่เป็นแนวทาง 2 ประการคือในแง่ที่ว่าสนธิสัญญาและข้อตกลงซึ่งหมดอายุสัญญาต้องถูกแทนที่โดยสัญญาข้อตกลงใหม่ และในขณะที่สัญญาหรือข้อตกลงใด ๆ ที่ยังไม่หมดอายุก็จะ

ต้องถูกยกเลิก ภายใต้การนำของ ทวี สว่าง รัฐมนตรีคลังในขณะนั้นก็ได้มีการเจรจาทันใหม่ตาม ขบวนการทางกฎหมาย เพื่อยกเลิกสนธิสัญญาอันไม่เป็นธรรมในเรื่องภาษีศุลกากร ปรากฏว่า สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศแรกที่ลงนามในสัญญาข้อตกลงทางภาษีศุลกากรอย่างเป็นทางการเป็นธรรม และเสมอภาคกับจีนในวันที่ 24 กรกฎาคม 1928 ซึ่งข้อตกลงนี้เริ่มมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 1929 ข้อตกลงในทำนองเดียวกันนี้ได้ทำกับประเทศอื่น ๆ ด้วยคือเยอรมัน (17 สิงหาคม) เบลเยียม (22 พฤศจิกายน) อิตาลี (27 พฤศจิกายน) อังกฤษ (20 ธันวาคม) ฝรั่งเศส (22 ธันวาคม) และญี่ปุ่นในวันที่ 6 พฤษภาคม 1929 (Immanuel C.Y. Hsu, 1970, p. 665.) ด้วยข้อตกลงนี้จีนจึงได้อิสระในการเก็บภาษีศุลกากรกลับคืนมา และเพิ่มรายได้จากภาษีศุลกากร

2.3 การตั้งสัมปทานต่างชาติกลับคืนมา

รัฐบาลชาตินิยมด้วยความช่วยเหลือโดยความสำเร็จของการเดินทัพขึ้นเหนือ (The Northern Expedition, 1926-1927) และการก่อตัวของสาธารณชนที่รักชาติ ทำให้จีน ประสบผลสำเร็จในการเรียกสัมปทานซึ่งปกครองตนเองของต่างชาติกลับคืนมา อังกฤษซึ่งถูก กดดันมากที่สุดสุดท้ายตกลงที่จะปล่อยสัมปทานที่ฮั่นเค้าและกิวเกียงในเดือนกุมภาพันธ์ 1927 ที่ซินเกียงในเดือนกุมภาพันธ์ 1929 ที่วูไห่ในเดือนเมษายน 1930 และที่อามอย ในเดือนกันยายนปีเดียวกัน สัมปทานของเบลเยียมที่เทียนสินถูกเรียกคืนในเดือนมกราคม 1931 อย่างไรก็ตาม การเรียกสิทธิของจีนที่สูญหายไปคืบมานั้นยังไม่สมบูรณ์จนกระทั่งในปี 1943 เมื่อสหรัฐอเมริกาและอังกฤษเป็นผู้ดำเนินการยกเลิกสนธิสัญญาอันไม่เป็นธรรมกับจีน ทั้งหมดอย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นการสิ้นสุดของศตวรรษของการทำให้ชาติต้องอับอาย หดไป

2.4 การคมนาคม (Communication)

การปรับปรุงระบบการคมนาคมเป็นผลงานในด้านดีที่สำคัญอย่างหนึ่งของรัฐบาล เมื่อพิจารณาถึงความเจริญก้าวหน้าด้านการคมนาคมขนส่งนั้น จะมีมากกว่าทางอุตสาหกรรม แผนการคมนาคมต่าง ๆ เช่น การโทรเลข โทรศัพท์ ไปรษณีย์ ทางหลวง ต่างก็ได้รับการส่งเสริม ตามควร สำหรับการสร้างทางรถไฟซึ่งส่วนใหญ่หยุดชะงักไปตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 1 ก็มีการ พ้นฟูขึ้นมาใหม่ โดยการกู้เงินจากบริษัทต่างชาติซื้อเครื่องอุปกรณ์ที่ผลิตในต่างประเทศและ ชำระหนี้โดยใช้เงินส่วนหนึ่งจากค่าปฏิกรรมกบฏนักมวยที่อังกฤษคืนให้ สำหรับการก่อสร้าง นั้นได้อาศัยการกู้เงินภายในประเทศ ด้วยวิธีนี้เป็นการขจัดปัญหาเรื่องการควบคุมทางรถไฟ โดยต่างชาติ และขจัดความกังวลของต่างชาติในเรื่องความมั่นคงในการลงทุน ดังนั้น ในปี 1928 กระทรวงรถไฟถูกตั้งขึ้นเพื่อเข้าดำเนินการปรับปรุงทางรถไฟสายที่มีอยู่และทำการ

ก่อสร้างสายใหม่ โครงการที่สำคัญได้แก่การขยายเส้นทางสายสูง – ฮาย, สายตะวันออก – ตะวันตกไปยังซีอันในปี 1934 และไปยังเปา – ซิในปี 1935 และการสร้างทางรถไฟสาย กวางตุ้ง – ฮั่นเค้าเสรีจิบรูดในปี 1936 ซึ่งเป็นเส้นทางรถไฟภาคใต้ – ภาคกลางสายใหญ่ ที่สำคัญ เป็นต้น ความสำเร็จอื่น ๆ รวมถึงการพัฒนาระบบท่าข้ามฟากที่นานกิง ซึ่งได้เชื่อม ทางรถไฟสายเทียนสิน – ปูเค้า กับสายเซี่ยงไฮ้ – นานกิง และการก่อสร้างสะพานเหล็กข้าม แม่น้ำเจียน – ถังในปี 1937 ซึ่งเชื่อมทางรถไฟสายเซี่ยงไฮ้ – เกียงสี กับสายเซี่ยงไฮ้ – ฮังโจว – หนิงโป ความสำเร็จของรัฐบาลกลางรวมกับความสำเร็จของโครงการของมณฑลทำให้จากปี 1928 – 1937 ทางรถไฟได้เพิ่มความยาวจาก 8,000 ก.ม. เป็น 13,000 ก.ม.

นอกจากการสร้างทางรถไฟแล้ว การก่อสร้างทางหลวงก็ก้าวหน้าไปมาก เนื่องจาก ต้นทุนต่ำกว่าคือประมาณ 1 ใน 20 ของต้นทุนสร้างทางรถไฟ ในปี 1936 จึงมีทางหลวงยาวถึง 115,703 ก.ม. เมื่อเทียบกับในปี 1921 มีเพียง 1,000 ก.ม. เท่านั้น (Immanuel C.Y. Hsu, 1970, p. 666.)

สายการบิน สมัยใหม่ก็ได้เริ่มขึ้นเช่นกัน บริษัทการบินแห่งชาติของจีน (The China National Aviation Corporation) ถูกตั้งขึ้นในปี 1930 ด้วยทุนของจีนและสหรัฐอเมริกา* และบริษัททำการบิน 4 สายระหว่างเซี่ยงไฮ้และเจงตู เซี่ยงไฮ้และไป่ปิง เซี่ยงไฮ้และฉวนโจว และเสฉวนกับคุนหมิง บริษัทที่ใหญ่อันดับ 2 คือบริษัทการบินยูเรเชีย (The Eurasia Aviation Corporation) ซึ่งเป็นวิสาหกิจร่วมระหว่างจีนกับเยอรมัน** ได้เปิดดำเนินธุรกิจในปี 1931 บริษัทนี้ทำการบิน 4 สายเช่นกันคือ ระหว่างเซี่ยงไฮ้กับซินเกียง ไป่ปิงกับกวางตุ้ง ไป่ปิงกับ ลันโจว และซีอันกับเจงตู บริษัทอันดับ 3 คือบริษัทการบินตะวันตกเฉียงใต้ (The Southwestern Aviation Corporation) ตั้งขึ้นโดยหน่วยบริหารมณฑลตะวันตกเฉียงใต้ในปี 1933 ทำการบินในมณฑล กวางตุ้งและกวางสี และทำการบินจากที่นั่นไปยังคุนหมิงและฟูโจว นอกจาก ทางรถไฟ ทางหลวง การบินแล้ว ในด้านคมนาคมที่สำคัญอีกประการคือบริการไปรษณีย์ โทรเลข โทรศัพท์ก็ได้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางในระหว่างช่วง 10 ปี ในปี 1921 ที่ทำการ ไปรษณีย์มีจำนวนน้อยกว่า 10,000 แห่ง และเส้นทางบริการกว่า 400,000 ลี้ ถึงปี 1935 – 1936 ได้เพิ่มขึ้นเป็น 14,000 แห่ง และกว่า 584,800 ลี้ สายโทรเลขซึ่งได้รับความเสียหาย อย่างร้ายแรงในระหว่างยุคขุนศึกได้รับการซ่อมแซมและก่อสร้างอย่างรวดเร็ว ถึงปี 1936 มี จำนวนทั้งสิ้น 95,300 กิโลเมตร ในขณะที่เดียวกันสายโทรศัพท์ทางไกลได้เพิ่มขึ้นจาก 4,000 กิโลเมตรในปี 1925 เป็น 52,200 กิโลเมตร ในปี 1937 (Immanuel C.Y. Hsu, 1970, p. 667.)

* ผลประโยชน์ของอเมริกาเป็นของบริษัท Aviation Exploration Inc., ซึ่งเป็นสาขาของบริษัท Curtiss Company

** ผลประโยชน์ของเยอรมันเป็นของบริษัท Lufthansa Company

2.5 การพัฒนาอุตสาหกรรม

ทั้งรัฐบาลและประชาชนต่างก็สำนึกว่าการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นเป็นสิ่งที่จะต้องทำอย่างยิ่งในการสร้างรัฐสมัยใหม่ ดังนั้น การสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมของรัฐบาลได้ก่อให้เกิดการสนองตอบจากประชาชนอย่างอุ้นหนาฝักัก ทั้ง ๆ ที่ได้สูญเสียแมนจูเรียไปและญี่ปุ่นได้ยึดครองเซี่ยงไฮ้ ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนการค้าต่างประเทศในเมืองท่านี้ แต่การนำเข้าพวกเครื่องจักรกลก็ไม่เคยลดน้อยลง ในช่วงเวลาว่า 10 ปีระหว่าง 1927 – 1937 ได้มีการนำเข้าเครื่องจักรอุตสาหกรรมเป็นจำนวนถึง 500 ล้านดอลลาร์จีน ซึ่งอาจจะน้อยเมื่อเทียบกับมาตรฐานตะวันตก แต่ก็นับว่ามากสำหรับประเทศที่ยากจนและเสียหายจากสงคราม ดังนั้นในช่วงนี้ความก้าวหน้าที่ดีก็นับได้ว่ามีขึ้นในอุตสาหกรรมเบาเช่น การทอผ้า การทำแป้ง ไม้ขีดไฟ ซีเมนต์ และอุตสาหกรรมเคมี เป็นต้น ในอุตสาหกรรมผ้า จำนวนเครื่องจักรทอผ้าเพิ่มจาก 13,459 ในปี 1927 เป็น 23,955 เครื่องในปี 1936 และจำนวนที่ดินที่ใช้ปลูกฝ้ายเพิ่มขึ้นจาก 27.6 ล้านโหม่วเป็น 56.2 ล้านโหม่วในช่วงเดียวกัน ในอุตสาหกรรมทำแป้งนั้น 150 โรงงานใน 13 มณฑลผลิตแป้งได้ 75 ล้านกระสอบต่อปี มีมูลค่า 200 ล้านดอลลาร์จีน ผลผลิตซีเมนต์เพิ่มจาก 2.14 ล้านบาร์เรล (375 ปอนด์ : 1 บาร์เรล) ในปี 1925 เป็น 3.56 ล้านในปี 1934 โรงงานเคมีใหม่ประกอบด้วยบริษัททำการผลิตกรด 12 แห่ง โรงงานผลิตต่าง 7 แห่ง และโรงงานผลิตแอมโมเนียอีกจำนวนหนึ่ง (Immanuel C.Y. Hsu, 1970, p. 667.)

ภายหลังภาวะเงินฝืดและความตกต่ำทางเศรษฐกิจในต้นทศวรรษ 1930 แล้ว เมื่อถึงปี 1937 เศรษฐกิจของจีนก็ดูจะมั่งคั่งและคึกคัก แต่อย่างไรก็ตาม ความอ่อนแอทางเศรษฐกิจโดยเปรียบเทียบของรัฐบาลนานกิงนั้นก็ยังเห็นได้จากข้อเท็จจริงที่ว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมที่สำคัญในช่วงปี 1930 – 1940 ซึ่งใช้กรรมกรจีนนั้นมีขึ้นในแมนจูเรียภายใต้การควบคุมของญี่ปุ่น

2.6 การละเลยการปฏิรูปทางเศรษฐกิจและสังคม

ตรงข้ามกับความสำเร็จในด้านการเงิน การคมนาคม เอกราชทางศุลกากร การพัฒนาอุตสาหกรรมและการศึกษา รัฐบาลชาตินิยมนานกิงบกพร่องอย่างยิ่งในการไม่เอาใจใส่กับปัญหาตั้งเดิมในเรื่องที่ดินและความทุกข์ยากของชาวนา ซึ่งนับได้มากกว่า 80 % ของประชากรทั้งหมด ความล้มเหลวนี้ส่วนหนึ่งเพราะผลของการประนีประนอมกับพวกขุนศึกใหม่ภายหลังการเดินทัพขึ้นเหนือ (The Northern Expedition) เจียงไคเช็คซึ่งสามารถเอาชนะและรวมประเทศได้ ได้ทำการเจรจากับพวกขุนศึกหัวก้าวหน้าจำนวนมาก และได้รับเอาบุคคลเหล่านี้เข้ามาในระบบของเขา ซึ่งพวกขุนศึกเหล่านี้สนใจน้อยมากต่อสวัสดิการของคนส่วนใหญ่และความ

ทุกขียากของชาวนา ยิ่งกว่านั้นพวกนายพลและข้าราชการพรรคก๊กมินตั๋งจำนวนมากยังเกี่ยวข้องอยู่กับผลประโยชน์ในที่ดิน พวกเขาจึงไม่ยากให้มีการเปลี่ยนแปลง สำหรับชนชั้นกลางส่วนใหญ่คือพวกพ่อค้า นักธุรกิจ นายทุนเงินกู้ พวกเขาได้ประโยชน์จากการอาศัยอยู่ในเมือง ทำสนธิสัญญา หรือดำเนินธุรกิจในหมู่บ้านในฐานะเป็นนายทุนเงินกู้ พวกเขาได้ประโยชน์จากสภาพที่เป็นอยู่จึงไม่ยากให้เปลี่ยนแปลงซึ่งจะทำให้เขาเสียผลประโยชน์ และที่สำคัญบุคคลเหล่านี้ ซึ่งได้แก่ ขุนศึก นายพล ข้าราชการ พ่อค้าและผู้ให้เงินกู้ยืมยังเป็นบุคคลที่รัฐบาลนานกิงต้องพึ่งพาอาศัย ฉะนั้น รัฐบาลจึงไม่อาจทำการเปลี่ยนแปลงที่จะไปกระทบกระเทือนผลประโยชน์ของคนกลุ่มนี้ และรัฐบาลก็คิดว่าชาวนาซึ่งก็ได้รับความทุกข์ยากมาตลอดชีวิตแล้ว มันเป็นเรื่องเล็กน้อยถ้าจะถูกขอร้องให้คอยต่อไปอีกเล็กน้อย รอให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาเรื่องการจลาจลภายในประเทศ การรุกรานของต่างชาติเสียก่อน

แต่ปัญหาของชาวนาเป็นสิ่งที่คอยไม่ได้อีกต่อไป ชาวนาต้องเผชิญกับปัญหาเรื่องการกู้ยืมเงินและที่ดินทำกิน แม้ว่าจะได้มีการตั้งสาขาธนาคาร การร่วมมือกันระหว่างธนาคาร การให้กู้ยืมเงินระยะยาวสำหรับการอุตสาหกรรม และการจัดตั้งสมาคมธนาคาร แต่กิจกรรมเหล่านี้มักทำกันในบริเวณเมืองใหญ่ จึงปรากฏว่าในชนบทเกือบจะหาเงินให้ชาวนากู้ไม่ได้ แม้จะผ่านสหกรณ์เงินกู้หรือองค์การบริหารเงินกู้การเกษตร ซึ่งตั้งขึ้นในปี 1937 ก็ตาม ทั้งนี้ เพราะว่าธนาคารให้กู้เงินในชนบทก็เพื่อสนองความต้องการระยะสั้นตามฤดูกาล ไม่ใช่เพื่อการลงทุนระยะยาวที่จะก่อให้เกิดดอกออกผล และเป็นเพียงการเข้าไปแข่งขันกับการให้กู้เงินที่เรียกเก็บดอกเบี้ยสูงแบบเก่าของพวกนักให้กู้อาชีพ แม้จะได้มีการวางโครงการสำหรับชนบทที่ดี ๆ หลายโครงการ และบางโครงการได้เริ่มไปบ้างแล้ว ก็เริ่มตั้งแต่การทำที่ดินให้เป็นประโยชน์ขึ้นมาใหม่ การสงวนป่าไม้และการเก็บน้ำ ตลอดจนการควบคุมศัตรูพืช การปรับปรุงเมล็ดพันธุ์พืช และเครื่องมือในการทำนา รวมทั้งการขยายพืชพันธุ์และสัตว์ มีการนำโครงการขยายกิจการการเกษตรแบบอเมริกันมาใช้ แต่อย่างไรก็ตาม ก็ไม่สามารถใช้ความพยายามได้อย่างสม่ำเสมอในระดับหมู่บ้าน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการที่จะเพิ่มผลผลิตของชาวนาได้ทั่วประเทศ และที่นับว่าเป็นปัญหาสำคัญของชาวนาก็คือ การต้องเช่าที่ดินที่ทำกินเป็นส่วนใหญ่ ในช่วงนั้นการทำนาโดยการเช่าและการทำนากึ่งเช่ารวมกันได้ 60 - 90 % ในจีนภาคใต้ และนอกจากต้องจ่ายค่าเช่า 40 - 60 % เป็นพืชผลประจำปีแล้ว พวกชาวนายังต้องจ่ายค่าภาษีที่ดินตามปกติให้แก่เจ้าของที่และภาษีเสริมอีกด้วย สำหรับภาษีเสริมนี้มีจำนวนราว 35 - 350 % ของภาษีที่ดิน ชาวนาได้ผลประโยชน์เพียงจำกัด การปฏิวัติทางเดียวเท่านั้นที่จะช่วยบรรเทาทุกข์ชาวนาได้ สิ่งที่รัฐบาลนานกิงดำเนินการก็คือออกกฎหมายปฏิรูปที่ดินในปี 1930 จัดระเบียบที่ดินในเขตต่าง ๆ และลดค่าเช่าที่ดินลงเป็น 37.5 % ของพืชผลหลัก

แม้กระนั้นขั้นตอนที่ไม่รุนแรงนี้ก็ไม่เคยกระทำกันอย่างแท้จริง ดังนั้น แนวความคิดของ ดร.ชุน ยัต เซน ที่ว่า “ที่ดินให้แก่ผู้ไถหว่าน” จึงไม่เคยประสบความสำเร็จ (Immanuel C.Y. Hsu, 1970, pp. 671-672.)

2.7 ความไม่รับผิดชอบด้านการคลัง

ความไม่เอาใจใส่ต่อปัญหาที่ดินของรัฐบาลชาตินิยมเห็นได้อีกอย่างหนึ่งจากความจริงที่ว่ารัฐบาลผลักดันนโยบายที่ดินซึ่งเคยเป็นแหล่งรายรับที่สำคัญที่สุดในอดีตให้แก่ฝ่ายบริหารในมณฑลจัดเก็บรายได้จากภาษีนี้ไปใช้ประโยชน์ได้ ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเนื่องจากข้อเท็จจริงที่ว่ารัฐบาลนานกิงต้องการหลีกเลี่ยงการยุ่งกับชนบทซึ่งมีกลุ่มผลประโยชน์อยู่และมีปัญหาร้ายแรง ดังนั้น รัฐบาลจึงอาศัยรายรับจากภาษีศุลกากรทางเรือและภาษีการค้าเป็นสำคัญ โดยการเก็บภาษีสรรพสามิตแบบรวมจากสินค้าหลัก เช่น ยาสูบ น้ำมันก๊าด แป้งสาลี เป็นต้น และยังมีรายได้จากภาษีเกลือผูกขาดด้วยโดยที่ไม่มีการเก็บภาษีรายได้ การเก็บภาษีแบบลอยหลังนี้มีผลให้ผู้บริโภคทั่วไป ต้องรับภาระหนักพอ ๆ กับคนมั่งมี และมีแนวโน้มในการที่จะไปลดอำนาจซื้อของมวลชน ในระหว่างช่วง 1928 - 1935 รัฐบาลได้รับ 42.33 % ของรายได้จากภาษีศุลกากร 17.13 % จากภาษีเกลือ และ 9.16 % จากภาษีการค้า และรายรับที่เก็บได้ทั้งหมดเป็นเพียง 80 % ของรายจ่ายซึ่งส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายของกองทัพ (40.3 %) และชำระหนี้สิน (25 - 37 %) ตลอดเวลานี้รัฐบาลไม่เคยประสบความสำเร็จในการทำให้การคลังสมดุลมีแต่ขาดดุลการใช้จ่าย ความแปลกเปลี่ยนอย่างหนักของการขาดดุลได้นำไปสู่การออกธนบัตรมากขึ้นซึ่งเป็นการกระทำที่ผิด และต่อมาได้เป็นเหตุให้เกิดภาวะเงินเฟ้ออย่างรุนแรงในระหว่างสงครามกับญี่ปุ่นครั้งที่ 2 และสงครามกลางเมือง ราคาสินค้าสูงขึ้น ตัวอย่างเช่น ราคาขายส่งระหว่างปี 1937 - 1941 ได้เพิ่มขึ้น 4.7 % ต่อเดือนในเซี่ยงไฮ้ และ 6.8 % ในจุงกิง เป็นต้น และผลของภาวะเงินเฟ้อก็ได้ผลักดันให้เกิดการล้มละลายทางเศรษฐกิจของรัฐบาลในปี 1949

กล่าวโดยสรุปแล้วในช่วง 10 ปีของรัฐบาลนานกิงพูดได้ว่ารัฐบาล “เข้มแข็งภายนอก แต่อ่อนแอภายใน”

3. เศรษฐกิจในช่วงสงครามจีน - ญี่ปุ่น (1937 - 1945)

เนื่องจากในปี 1937 ได้เกิดสงครามครั้งที่ 2 ระหว่างจีนและญี่ปุ่น และในปี 1941 ก็เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ดังนั้น ตั้งแต่ปี 1937 เป็นต้นมาจีนก็ตกอยู่ในภาวะสงครามมาจนกระทั่งถึงปี 1945 ผลที่ตามมาก็คือทำให้รัฐบาลชาตินิยมอ่อนแอลง และเป็นการเปิดทางให้แก่การยึดอำนาจปกครองโดยพวกคอมมิวนิสต์ในปี 1949 (Immanuel C.Y. Hsu, 1970, p. 676.)

ในระหว่างปีแรก ๆ ของสงครามได้มีการพัฒนาที่สำคัญเกิดขึ้นภายในพรรคก๊กมินตั๋ง และรัฐบาล โดยเฉพาะ การเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจได้แก่การยอมรับเศรษฐกิจแบบวางแผนโดยเฟื่องถึงถึงการรวมกำลังป้องกันประเทศ การทำมาหากินของประชาชน สนับสนุนการโยกย้ายโรงงานจากเขตยึดครองไปยังเขตจีนเสรีและการพัฒนาโรงงานใหม่ ๆ ในเขตอิสระที่ไม่ถูกยึดครอง

3.1 ความช่วยเหลือของตะวันตก

จากการเริ่มต้นของสงครามในวันที่ 8 กรกฎาคม 1937 จนถึงการที่ญี่ปุ่นโจมตีเพิร์ลฮาร์เบอร์ จีนได้ทำการต่อสู้แต่เพียงลำพัง การช่วยเหลือด้านวัตถุและเงินกู้จากมหาอำนาจตะวันตกมีน้อยมาก ยกเว้นสหภาพโซเวียตประเทศเดียวที่ได้ให้ความช่วยเหลือด้านวัตถุอย่างมาก รวมทั้งให้เงินกู้ยืม 3 ครั้งรวมทั้งสิ้น 250 ล้านดอลลาร์สหรัฐ คือปีละ 50 ล้านดอลลาร์ในปี 1937 และ 1938 และ 150 ล้านดอลลาร์ในปี 1939 แก่จีน โดยคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำมากเพียง 3 % สำหรับความช่วยเหลือทั้งหมดจากตะวันตกเป็นจำนวน 263.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐในช่วงเดียวกัน โดยสหรัฐอเมริกาให้ 120 ล้านดอลลาร์สำหรับการซื้อสิ่งที่ไม่เกี่ยวกับการทหาร และ 50 ล้านดอลลาร์เพื่อรักษาเสถียรภาพเงินตรา ในขณะที่อังกฤษและฝรั่งเศสให้เป็นเงิน 78.5 และ 15 ล้านดอลลาร์ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม สหรัฐอเมริกาก็ซื้อโลหะเงินของจีนก่อนและหลังการเกิดสงครามในปี 1937 เป็นจำนวน 350 ล้านออนซ์ มูลค่า 252 ล้านดอลลาร์สหรัฐเป็นการช่วยทางอ้อมเพื่อบรรเทาภาระหนักของค่าใช้จ่ายเนื่องจากสงคราม

แต่การเกิดสงครามในยุโรปในเดือนกันยายน 1939 ได้เปลี่ยนรูปของการช่วยเหลือของต่างประเทศอย่างมาก การช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตแก่จีนขาดแคลนลงและในที่สุดก็หยุดชะงักไป ในเดือนกรกฎาคม 1940 จีนถูกตัดขาดจากโลกภายนอก แต่ในปี 1941 ความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาเริ่มก่อตัวเป็นรูปร่างขึ้น สหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือตามโครงการ Lend-lease แม้จะมีจำนวนเพียง 26 ล้านดอลลาร์ หรือ 1.7 % ของทั้งหมดของประเทศ แต่ก็แสดงให้เห็นถึงการเริ่มต้นที่สำคัญ นอกจากนี้ก็ยังมีสินเชื่อของสหรัฐอเมริกาและอังกฤษอื่นๆ อีกจำนวนหนึ่ง เพื่อรักษาเสถียรภาพเงินตราของจีนและการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ

หลังการประกาศสงครามของสหรัฐอเมริกาต่อญี่ปุ่น ความช่วยเหลือจากอเมริกาได้ขยายออกไปอย่างมั่นคง จากปี 1942 – สิ้นสุดสงครามในปี 1945 สินเชื่อของสหรัฐอเมริกาที่ให้จีนได้เพิ่มขึ้นถึง 500 ล้านดอลลาร์ ในขณะที่เดียวกันความช่วยเหลือจากโครงการ Lend-lease ได้เพิ่มขึ้นเป็น 1.3 พันล้านเหรียญ ซึ่งเมื่อรวมกับ 26 ล้านดอลลาร์ในปี 1941 และ 210

ล้านเหรียญในปี 1946 จำนวนรวมทั้งสิ้น 1.54 พันล้านเหรียญ หรือ 3 % ของโครงการ Lend-lease ทั้งหมดที่ให้แก่ประเทศต่าง ๆ (Immanuel C.Y. Hsu, 1970, p. 697.)

3.2 ผลของสงคราม : ความลำบากทางเศรษฐกิจ

ผลของสงครามก่อให้เกิดความลำบากทางเศรษฐกิจที่สำคัญคือการขาดดุลการใช้จ่าย ซึ่งเป็นโรคร้ายที่รบกวนรัฐบาลชาตินิยมมาตั้งแต่ปี 1928 นั้น ยิ่งหนักมากขึ้นระหว่างสงคราม ทั้งนี้ เป็นผลของการใช้จ่ายของกองทัพที่เพิ่มขึ้น และการสูญเสียรายรับภาษีศุลกากรจากมณฑลชายฝั่งทะเลที่ตกอยู่ในความยึดครองของญี่ปุ่น ความแตกต่างระหว่างรายรับและรายจ่ายเห็นได้ชัดดังสถิติต่อไปนี้

	ค่าใช้จ่ายทำสงคราม (ล้านดอลลาร์จีน)	รายรับ
1937	1,167	870
1941	10,933	2,024
1945	1,268,031	216,519

ทางเลือกทางเดียวของรัฐบาลคือการพิมพ์ธนบัตรเพิ่มขึ้น ซึ่งนำไปสู่ภาวะเงินเฟ้ออย่างรุนแรง การพิมพ์ธนบัตรได้เพิ่มจาก 1.9 พันล้านดอลลาร์จีนในปี 1937 เป็น 15.81 พันล้านในปลายปี 1941 และเป็น 1,031.9 พันล้านในปี 1945 ผลจากการพิมพ์เงินกระดาษอย่างมหาศาลทำให้ภาวะเงินเฟ้อแพร่หลาย ราคาขายปลีกโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (Immanuel C.Y. Hsu, 1970, p. 710.) :

	การเพิ่มราคาขายปลีก (%)
1937 (9 เดือนแรกหลังสงคราม)	29
1938	49
1939	83
1940	124
1941	173
1942	235
1943	245
1944	231
1945 (ถึงเดือน ส.ค.)	251
1945 (ส.ค. - สิ้นปี)	230

คือเพิ่มจาก 29 % ในปี 1937 (9 เดือนแรกหลังสงคราม) เป็น 251 % ในปี 1945 (ม.ค.-ส.ค.) ในที่สุดภาวะเงินเฟ้อได้ทำลายศีลธรรมของกองทัพ ทำลายประสิทธิภาพการบริหารงาน ทำลายการทำมาหากินของประชาชน และทำให้ชนชั้นกลางต้องกลายเป็นผู้สิ้นเนื้อประดาตัว ความลำบากทางด้านเศรษฐกิจซึ่งเกิดจากภาวะเงินเฟ้อ ทำให้พวกนักปราชญ์ได้ตำหนิรัฐบาลในการบริหารงานที่ผิดพลาดและไม่มีความรับผิดชอบ ถ้าภาวะเงินเฟ้อเป็นความชั่วร้ายที่จำเป็นเพื่อค้ำจุนการทำสงคราม มันก็จะกลายเป็นความอัปมงคลในระยะหลังสงคราม และได้บ่อนทำลายพื้นฐานทางเศรษฐกิจของรัฐบาล ดังนั้น หลังสงครามสิ้นสุดลงในปี 1945 จีนก็ตกอยู่ในภาวะความลำบากทางเศรษฐกิจ มีการคอโกงในวงราชการ ประกอบกับเศรษฐกิจตกต่ำในช่วงนี้การแข่งขันในระหว่างรัฐบาลชาตินิยมกับพวกคอมมิวนิสต์ได้เริ่มขึ้น ฉะนั้น ในปลายปี 1945 เก้าของสงครามกลางเมืองของจีนจึงเริ่มขึ้น ในช่วงนี้ประชาชนเริ่มเสื่อมความนิยมในรัฐบาลชาตินิยมของเจียงไคเช็ค ทั้งนี้ เพราะข้าราชการที่มั่งคั่งส่วนใหญ่มีชีวิตอยู่อย่างสุขสบายแถบเมืองนานกิงและเซี่ยงไฮ้มิได้มีแผนปรับปรุงอันใดให้เหมาะกับประชาชน ซึ่งเป็นข้อผิดพลาดและบกพร่อง

4. เศรษฐกิจจีนในช่วงสงครามกลางเมือง (Civil War, 1945-1949)

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลงเมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามแล้ว ภายในประเทศจีนปรากฏว่า จีนชาตินิยมคือพวกก๊กมินตั๋งและจีนคอมมิวนิสต์ก็ได้เริ่มทำสงครามกลางเมืองกันอีกเพื่อแย่งชิงความเป็นใหญ่ แม้สหรัฐอเมริกาพยายามที่จะไกล่เกลี่ยให้มีการรวมกันก็ตาม ประธานาธิบดีทรูแมนได้ส่งนายพลมาร์แชลไปยังจีนในเดือนธันวาคม 1945 มาร์แชลได้กล่าวเตือนซ้ำแก่เจียงไคเช็คในตอนกลางปี 1946 ว่าสหรัฐอเมริกาไม่ได้เตรียมเพื่อรับประกันสงครามกลางเมืองของจีน และว่าภาวะเงินเฟ้อที่รุนแรงยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ อาจทำให้เกิดการพังทลายทางเศรษฐกิจ เมื่อเจียงไคเช็คละเลยคำเตือนดังกล่าว และมุ่งทำการปราบปรามพวกคอมมิวนิสต์ ผลเสียก็ปรากฏขึ้น และสาเหตุที่ทำให้จีนชาตินิยมต้องพ่ายแพ้ อาจสรุปได้ดังนี้ (Immanuel C.Y. Hsu, 1970, pp. 734-738.) คือ

1. ความอ่อนแอของกองทัพ : ถึงแม้ว่ากองทัพของฝ่ายจีนคณะชาติจะมีอาวุธที่ดีขึ้น ได้รับการฝึกฝนมากขึ้น ภายหลังจากสงครามกับญี่ปุ่น ซึ่งดูเผิน ๆ อาจเห็นว่ามีชัยชนะ แต่จากการรบมาหลายปีทำให้พวกทหารเกิดความเหนื่อยอ่อนมาก พวกเขามีความคิดว่าเมื่อสงครามกับญี่ปุ่นยุติลงแล้วก็ควรจะได้หยุดพัก ไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องทำสงครามกลางเมืองอีกต่อไป

แต่สำหรับฝ่ายคอมมิวนิสต์นั้นตรงกันข้าม ในระหว่างการทำสงครามกับญี่ปุ่น พวก
นี้พยายามที่จะหลีกเลี่ยงการปะทะซึ่งหน้า และได้ขยายกำลังทัพออกไปเรื่อย ๆ อุดมการณ์
ก็เข้มข้นเพราะการอยู่รอดของพวกเขาขึ้นอยู่กับชัยชนะต่อฝ่ายจีนคณะชาติ เจียงไม่สนใจ
คำแนะนำของสหรัฐอเมริกาและได้ส่งกองทหารส่วนใหญ่เข้าไปยังแมนจูเรีย ในระยะแรกของ
สงครามกลางเมืองฝ่ายก๊กมินตั๋งเป็นฝ่ายได้เปรียบ มีกำลังพลเหนือกว่า จากเดือนพฤษภาคม
- ธันวาคม 1946 ฝ่ายก๊กมินตั๋งสามารถยึดเมืองได้ 165 เมือง เป็นพื้นที่ 174,000 ตารางกิโล
เมตร และในวันที่ 19 มีนาคม 1947 ก็สามารถยึดเมืองหลวงเยียนอัน (Yenan) ของฝ่ายคอม
มิวนิสต์ได้ กลางปี 1947 ความได้เปรียบในการรบตกอยู่กับฝ่ายคอมมิวนิสต์ เนื่องจาก ทหาร
ของฝ่ายจีนคณะชาติจำนวนหนึ่งต้องเข้าไปในการยึดครองเมืองและพื้นที่ที่ยึดจากพวก
คอมมิวนิสต์ จึงทำให้ทหารที่ใช้ในการรบจริง ๆ ลดจำนวนลง ในขณะที่กำลังฝ่ายคอมมิวนิสต์
ค่อย ๆ ทวีจำนวนมากขึ้น คือในเดือนมิถุนายน 1947 พวกคอมมิวนิสต์มี 1.95 ล้านคน
ขณะที่ก๊กมินตั๋งมี 3.73 ล้านคน และในครั้งหลังปี 1947 ฝ่ายคอมมิวนิสต์จีนได้เปิดการโจมตี
ตอบโต้ ที่รุนแรงที่สุดเกิดขึ้นในแมนจูเรีย กองทัพของหลินเปียว (Lin Piao) ทำลายข้าศึกได้
ประมาณ 0.5 ล้านคน จากปลายปี 1947 - ปลายปี 1948 และนั่นเป็นกองทัพที่ดีที่สุดของ
ฝ่ายก๊กมินตั๋งด้วย ผลของการสู้รบนี้ได้ทำลายขวัญของทหารฝ่ายรัฐบาลอย่างมาก นอกจากนี้
การรบที่ฮว่ย - ไฮ (Huai-Hai) และที่เทียนสิน - เป่ย์ปิง (Tientsin-Peiping) ได้สร้างความสูญเสีย
ด้านกำลังคนอย่างมาก ในช่วงสั้นจาก กันยายน 1948 - มกราคม 1949 ฝ่ายจีนคณะชาติได้
สูญเสียกำลังไปกว่า 1 ล้านคน ทำให้ต้องยอมจำนนในที่สุด

2. ภาวะเงินเฟ้อและการล้มละลายทางเศรษฐกิจระหว่างปี 1945 - 1949 :
สาเหตุสำคัญของการเกิดภาวะเงินเฟ้อก็ดังที่ทราบแล้ว คือการที่รัฐบาลพิมพ์ธนบัตรเพิ่มขึ้น
อย่างมากมาย คือจาก 1.3 พันล้านหยวนในเดือนมกราคม 1937 เป็นจำนวนมหาศาลถึง
24,558,999 พันล้านหยวนเมื่อสิ้นปี 1948 ผลก็คือราคาได้เพิ่มขึ้นเกือบ 30 % ต่อเดือนในช่วง
ปี 1945 - 1948 อย่างไรก็ตามในเดือนสิงหาคม 1948 รัฐบาลได้ประกาศใช้เงินกระดาษหยวน
ทอง แทนที่เงินกระดาษตามกฎหมายที่เรียกว่าฟาฟิ ในอัตราแลกเปลี่ยน 1 : 3 ล้านคือ 3 ล้าน
ฟาฟิ ต่อ 1 หยวนทองก็ตาม แต่ภายใน 6 สัปดาห์การควบคุมก็ต้องล้มเหลวและภาวะเงินเฟ้อ
ก็เกิดขึ้นใหม่อีก ในระหว่าง ส.ค. 1948 - 1949 การออกธนบัตรได้เพิ่มขึ้นเกือบ 4,524 เท่า
และดัชนีราคาที่เกี่ยวข้องได้เพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล 135,742 เท่า และจากการที่รัฐบาลได้เปลี่ยน
ธนบัตรหยวนทองไปเป็นธนบัตรหยวนเงินในเดือน ก.ค. 1949 ซึ่งสามารถไถ่ถอนได้ในรูปของ
โลหะเงินและเหรียญ ก็ยิ่งรับเร่งให้เกิดการล้มละลายทางเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้น ภาวะ
เงินเฟ้อและการจัดการด้านการคลังที่ผิดพลาดจึงได้ทำลายการทำมาหากินของชาวจีนนับ

ร้อย ๆ ล้านคน และสุดท้ายทำให้ไม่มีใครเชื่อถือรัฐบาล ดังนั้น จึงไม่ต้องสงสัยที่ว่าประชาชนส่วนใหญ่จึงไม่รังเกียจหรือแม้แต่ตั้งใจคอยการเปลี่ยนแปลงการบริหารของรัฐบาล

3. การสูญเสียความเชื่อมั่นและศรัทธาของประชาชน : นอกจากความไม่รับผิดชอบด้านการคลัง ซึ่งนำไปสู่การเกิดภาวะเงินเฟ้ออย่างหนักแล้ว ความประพฤติกองเจ้าหน้าที่จีนชาตินิยมผู้ซึ่งกลับมายังเขตที่ญี่ปุ่นเคยยึดครองภายหลังสงคราม ก็ยังเป็นการทำลายชื่อเสียงของรัฐบาลอย่างถาวร พวกเขากลับมาในฐานะผู้ชนะและปฏิบัติต่อประชาชนด้วยความดูถูก ราวกับว่าพวกเขาเป็นพลเมืองที่ไม่ซื่อสัตย์หรือคนทรยศ พวกเขาเจ้าหน้าที่สนใจในการยึดทรัพย์สินของข้าศึกมาเป็นของตนเอง ยิ่งกว่าจะเพื่อสวัสดิการของประชาชนผู้ซึ่งได้รับความลำบากอย่างมากระหว่างถูกญี่ปุ่นยึดครอง พวกเขาได้ผูกขาดสินค้าและวิสาหกิจที่มีกำไรด้วยการแข่งขันอย่างเปิดเผยกับประชาชน และได้ทำการเลหลังพวกสิ่งของบรรเทาทุกข์อย่างเปิดเผยเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ที่เลวที่สุดก็คือ พวกเขาได้บีบบังคับให้เปลี่ยนเงินตราหุ่นที่หนุนหลังของญี่ปุ่น (the Japanese-supported puppet currency) ในจินภาคีใต้และภาคกลาง เป็นเงินฟาปี (fapi) ในอัตราที่แพงลิ่วคือ 200 : 1 ซึ่งอัตราที่ยุติธรรมกว่าจะเป็นครึ่งหนึ่งเมื่อเงินออมและสำรองเงินสดของประชาชนลดลงอย่างรุนแรงและทันทีทันใด ปฏิกริยาของพวกเขาก็เต็มไปด้วยความไม่พอใจอย่างลึก ๆ และยิ่งมากขึ้นเมื่อ 2 - 3 ปีแรก ๆ รัฐบาลหุ่นได้บังคับพวกเขาเปลี่ยนเงิน fapi ของเขากลับไปเป็นเงิน puppet currency ในอัตรา 2 : 1 การเปลี่ยน 2 ครั้ง ได้เนือเอาสำรองเงินสดของประชาชนไปถึง 400 เท่า ฉะนั้น ความประพฤติกที่ไม่ถูกต้องของพวกเขานำเจ้าหน้าที่จีนชาตินิยม ทำความบาดหมางใจให้แก่พลเมืองที่ได้รับความเดือดร้อนนับล้าน ๆ คน

4. ความล้มเหลวของการประนีประนอมและการช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกา : สหรัฐอเมริกาประสบความสำเร็จในการประนีประนอมให้ทั้ง 2 ฝ่ายรวมกันได้ ความคิดของอเมริกาเกี่ยวกับรัฐบาลร่วม (coalition government) ในจีนไม่ก้าวหน้า ทั้งนี้ เนื่องจากความผิดพลาดที่ไม่ได้พิจารณาความจริงที่ว่า ทั้งพวกก็กมินตั้งและพวกคอมมิวนิสต์ต่างก็เป็นพรรคปฏิวัติทั้งคู่ และไม่อาจประนีประนอมกันได้ยกเว้นเป็นการชั่วคราวในช่วง 1923 - 1927 และการเป็นพันธมิตรกันในช่วง 1937 - 1940

เพราะความล้มเหลวของการประนีประนอมและตามมาด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องอย่างแท้จริง คือ สหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือที่จำกัดเท่านั้นแก่รัฐบาลจีนชาตินิยมในช่วง 1947 - 1948 เช่นความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจำนวน 27.7 ล้านดอลลาร์ในเดือนตุลาคม 1947 และการตั้งกลุ่มที่ปรึกษาทางทหารกลุ่มเล็กเพื่อช่วยให้คำปรึกษาแก่เจียง สันปี 1947 เพื่อสนองตอบต่อคำร้องของจีนชาตินิยมสำหรับโครงการความช่วยเหลือ 4 ปีเป็นเงิน 1.5

พันล้านเหรียญ โดยการจัดการในปีแรกจำนวน 500 ล้านดอลลาร์เพื่อความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ และ 100 ล้านดอลลาร์สำหรับการทหาร และในวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 1948 อเมริกาสนับสนุนความช่วยเหลือจำนวน 570 ล้านดอลลาร์สำหรับ 15 เดือนเพื่อหวังเห็นยวการพังทะลายทางเศรษฐกิจให้ช้าลง แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายให้ความช่วยเหลือจีนได้ผ่านการอนุมัติจากสภาองเกรสโดยตัดลง 13 % ให้เพียง 400 ล้านดอลลาร์ และไม่ได้นำมาใช้จนกระทั่งครึ่งหลังของปี 1948 ซึ่งความช่วยเหลือดังกล่าวมีน้อยมากและสายเกินไป ในวันที่ 30 กรกฎาคม 1948 เหมาก็ได้ประกาศว่าการปกครองโดยพรรคก๊กมินตั๋งอีกไม่นานก็จะหมดไป

5. ความล่าช้าของการปฏิรูปสังคมและเศรษฐกิจ : ความพ่ายแพ้ของจีนชาตินิยมนอกจากสาเหตุที่กล่าวมาแล้ว ความล้มเหลวขั้นพื้นฐานก็คือ การล่าช้าที่ต่อเนื่องของการปฏิรูปทางสังคมและเศรษฐกิจซึ่งจำเป็น การละเลยนี้ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากการมีชัยอย่างสิ้นเชิงภายใต้การควบคุมของจีนชาตินิยม ตลอด 20 ปีของการปกครองรัฐบาลนานกิง ได้เผชิญกับปัญหาความบีบคั้นต่าง ๆ ตามมา ซึ่งแต่ละปัญหาได้ดูเอาทรัพยากรของรัฐบาล นอกจากนี้รัฐบาลยังถูกทำลายโดยพวกขุนศึกใหม่ แม้รัฐบาลพยายามจะแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม แต่ก็ยากที่จะแก้ปัญหาด้านนี้ได้ไม่เพียงแต่หลักการดำรงชีพของประชาชนก็การกำหนดทุนและการจัดสรรที่ดินเท่าเทียมกัน ไม่เคยถูกนำไปปฏิบัติได้เท่านั้น แม้แต่ข้อยุติของการลดค่าเช่าลงเป็น 37.5 % ของพืชผลต่อปีก็ไม่เคยทำได้ ความคิดของ ดร.ซุนยัตเซนที่ว่า “ที่ดินแก่ผู้ไถหว่าน” ก็ยังคงเป็นเพียงความฝัน

อย่างไรก็ตามเป็นการถูกต้องที่จะกล่าวว่า จีนชาตินิยมขาดแรงจูงใจที่จำเป็นต่อการริเริ่มปฏิรูปสังคมและเศรษฐกิจ มันเกิดขึ้นก็เฉพาะในภูมิภาคแถบชายฝั่งทะเลซึ่งห่างไกลจากใจกลางของประเทศ รัฐบาลนานกิงได้อาศัยภาษีศุลกากรและภาษีการค้าในเมืองเพื่อความคงอยู่ จึงได้ให้ความสนใจน้อยมากต่อปัญหาที่ดิน รัฐบาลไม่เข้าใจชาวนา มองไม่เห็นถึงความกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาของพวกเขา และไม่เห็นใจต่อฐานะของพวกเขา ที่สำคัญคือพวกเขาเห็นว่าจีนชาตินิยมยังคงอยู่ภายใต้อิทธิพลตามแนวคิดของขงจื้อในเรื่องความต่างกันระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง และมองดูชาวนาในฐานะบุคคลที่ไม่สำคัญและเกียจคร้าน พวกเขาไม่สนใจถึงศักยภาพในการปฏิวัติของมวลชาวนา ผลที่ตามมาคือไม่เคยพยายามที่จะจัดองค์การของพวกเขา ซึ่งตรงข้ามกับเหมาเจ๋อตุงด้วยความเฉลียวฉลาดทำให้เขาได้ค้นพบสิ่งที่สูงสุดดังกล่าว และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างฐานอำนาจ ดังนั้น หินก้อนหนึ่งซึ่งผู้ก่อสร้างคนหนึ่งได้ปฏิเสธ ก็ได้กลายเป็นหลักสำคัญของอีกบ้านหนึ่ง

สรุปได้ว่ารัฐบาลชาตินิยมของเจียงไคเช็คประสบความหายนะทั้งในด้านการเงิน และขวัญของประชาชน รวมทั้งสาเหตุดังกล่าวแล้วนั้น ได้เป็นเครื่องบ่อนทำลายความมั่นคงของรัฐบาล เพราะรัฐบาลไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน จากพวกปัญญาชน หรือนักธุรกิจ สุดท้ายจึงนำไปสู่การรวบอำนาจของรัฐบาลเจียงไคเช็ค ในปี 1948 เป็นต้นมากองทัพพรรคคอมมิวนิสต์ก็เริ่มได้ชัยชนะกองทัพจีนชาตินิยม ในปี 1949 ยึดกรุงปักกิ่งได้ ในกลางปีพวกคอมมิวนิสต์ยึดได้เมืองเซี่ยงไฮ้และนานกิง และรัฐบาลจีนชาตินิยมของเจียงไคเช็คต้องหนีไปอยู่ ณ เกาะไต้หวัน ในที่สุดฝ่ายคอมมิวนิสต์จีนก็มีชัยชนะ หลังจากต่อสู้มาถึง 28 ปี (1921–1949) และพวกคอมมิวนิสต์จึงประกาศให้จีนเป็นสาธารณรัฐประชาชนจีน (The People's Republic of China) และปักกิ่งเป็นเมืองหลวงตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 1949 เป็นต้นมา
